

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ КОНСТРУКТИВНОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ У СИСТЕМІ ОСВІТИ

Ірина Сverdлова, Марина Рубцова

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

Анотація:

У статті розкрито теоретико-методичні засади розробки курсу «Навчання майбутніх учителів конструктивного розв'язання конфліктів у системі освіти». Ретельно проаналізовано підходи до відбору змісту навчання, доведено доцільність комунікативно-когнітивного підходу, який передбачає необхідність урахування в ході навчання як універсальних закономірностей процесу, так і індивідуальних характеристик особистості. Визначено об'єкт навчання (teaching) – соціальний конфлікт на різних рівнях системи освіти; об'єкт засвоєння (learning) – знання, навички й уміння конструктивного розв'язання конфліктів, а також результат навчання (competence) – професійна компетенція вчителя. Презентовано можливі блоки курсу й наведено приклади комунікативно-рольових завдань, розроблених на принципах технологій активного навчання в рамках методичної системи «АПК».

Ключові слова:

зміст навчання; комунікативно-когнітивний підхід; конфлікт; конструктивне розв'язання.

Аннотация:

Свердлова Ирина, Рубцова Марина. Подготовка будущих учителей к конструктивному решению конфликтов в системе образования.

В статье раскрыты теоретико-методические принципы разработки курса «Подготовка будущих учителей к конструктивному решению конфликтов в системе образования». Тщательно проанализированы подходы к отбору содержания обучения, доказана целесообразность коммуникативно-когнитивного подхода, который предусматривает необходимость учета в ходе обучения как универсальных закономерностей познавательного процесса, так и индивидуальных характеристик личности. Выделены объект обучения (teaching) – социальный конфликт на разных уровнях системы образования; объект усвоения (learning) – знание, навыки и умение конструктивного решения конфликтов, а также результат учебы (competence) – профессиональная компетенция учителя. Представлены возможные блоки курса и приведены примеры коммуникативно-ролевых заданий, разработанных на принципах технологий активного обучения в рамках методической системы «АПК».

Ключевые слова:

содержание обучения; коммуникативно-когнитивный подход; конфликт; конструктивное решение.

Resume:

Sverdlova Iryna, Rubtzova Maryna. Training for conflict resolution in teacher education.

Theoretical and methodological principles of the course "Conflict Resolution in Teacher Education" have been discussed. The content of teaching and the advantages of a cognitive and communicative approach, in the course of which both universal and personal mental activity characteristics are in the focus of attention have been described. The object of teaching, object of learning and competence have been figured out. Curriculum modules and learning outcomes shaping the selection of background material and exercises within the frames of the system "ABC" as well as role plays have been suggested.

Key words:

content of teaching, cognitive and communicative approach, conflict, conflict resolution.

Постановка проблеми. Кожна історична епоха висуває свої педагогічні теорії і, відповідно, впливає на зміст навчання. Зміна парадигми освіти з традиційної на особистісно-орієнтовану потребує оновлення змістовних аспектів підготовки фахівців з вищою освітою, зокрема й майбутніх учителів іноземних мов. Проаналізувавши державний освітній стандарт, на основі якого розробляються навчальні плани, програми, підручники, ми дійшли висновку про необхідність подальшої роботи, спрямованої на вдосконалення змісту педагогічної освіти майбутніх учителів іноземних мов.

У роботі ми виходимо з того, що формування професійних якостей учителя – це, з одного боку, комунікативно-когнітивний процес, який пов'язаний з виконанням практичних завдань комунікативної методики навчання іноземних мов (відбором, організацією, послідовністю введення навчального матеріалу та його відпрацюванням), а з іншого – це когнітивний процес, який передбачає необхідність урахування в ході навчання як універсальних закономірностей пізнавального процесу, так і індивідуальних характеристик особистості. Основні положення статті ґрунтуються

на сучасних теоретико-методологічних підходах до принципів відбору змісту навчання, а також на дослідженнях, присвячених конструктивному розв'язанню конфліктів у системі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання змісту навчання розглядали у своїх працях Н. Склярєнко, А. Реан, Р. Мільруд, Е. Зеєр, О. Леонтєєва, І. Лернер, І. Зимня, В. Костомаров та ін. Проблемам змісту педагогічної освіти майбутніх учителів іноземних мов присвячені дослідження С. Ніколаєвої, І. Бім, А. Миролюбова, Я. Колкера, Пітера Воткінза, А. Щукіна. Науковцями було зазначено, що зміст освіти не є константою, він постійно змінюється, удосконалюється, віддзеркалюючи соціально-політичні, культурні особливості певного історичного етапу, світоглядні настанови й педагогічні інновації. З огляду на це, можна дійти висновку, що й зміст навчальної дисципліни «Методика викладання іноземних мов» не залишається постійним, а має змінюватися з розвитком базисних для методики наук. Адже доведено, що методика навчання ІМ, будучи самостійною наукою, пов'язана водночас з філософією, педагогікою, психологією, психолінгвістикою, лінгвістикою, теорією

комунікацій, дані яких використовуються методикою для формування власних дослідницьких концепцій. До базисних наук можна, на нашу думку, зарахувати й конфліктологію, яка, як відомо, є відносно молодого наукою. Проведений аналіз сучасних підручників, посібників і курсів з методики викладання іноземних мов свідчить про брак розділів, спрямованих на формування в майбутніх учителів навичок конструктивного реагування на конфліктні ситуації, які є невіддільною частиною освітянського простору. Окрім цього, здебільшого не враховуються дані когнітивної психології, згідно з якою процес навчання доцільно будувати на принципово новій основі, тобто слід змістити акцент з передачі студентів готових знань на самостійне здобування їх у процесі активної навчально-пізнавальної діяльності. Останніми чинниками й зумовлюється актуальність нашої роботи.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності внесення розділу «Навчання майбутніх учителів конструктивного розв'язання конфліктів у системі освіти» до навчальної програми педагогічних ВНЗ, зокрема факультетів іноземних мов. Також слід розкрити принципи методичної організації концептуально-професійного знання, способів його подання й механізмів засвоєння на заняттях з урахуванням таксономії педагогічних цілей Б. Блума [9].

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи теоретико-методологічні основи змісту підготовки майбутніх учителів іноземних мов, доцільно проаналізувати наявні підходи й принципи відбору змісту навчання. Аналіз літератури дав змогу виділити акмеологічний, синергетичний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, культурологічний і антропологічний підходи.

У педагогічній акмеології під час відбору змісту навчання акцент робиться на тому, щоб зорієнтувати майбутнього вчителя на усвідомлення процесів, пов'язаних з удосконаленням професійної майстерності. Особлива увага приділяється механізмам вибору оптимальної індивідуальної стратегії (акмеограмі) професійного зростання з урахуванням поєднання особистих потреб, можливостей і здібностей, а також співвідношенню загального особового розвитку людини з професійним, взаємозв'язку етапів його соціалізації та професіоналізації [3].

Подібні думки висловлюють представники синергетичного підходу до змісту навчання, які вважають, що в процесі укладання сучасних навчальних програм необхідно враховувати те, що «викладач не здатний відстежувати абсолютно всі зміни, що відбуваються у світі науки, і оперативно вносити їх до змісту

навчання». Акцентувати слід на навчанні способів самостійного пошуку потрібної інформації, на виробленні «уміння швидко орієнтуватися в лавиноподібному потоці знань, що постійно зростає» [1, с. 35].

Прихильники діяльнісного підходу вважають, що зміст освіти – це процес прогресивних змін властивостей і якостей особистості, необхідною умовою якого є організована діяльність [6, с. 34]. При цьому навчальний матеріал стає не предметом засвоєння, а освітнім середовищем для самостійної діяльності.

За особистісно-орієнтованого підходу принципами відбору змісту підготовки майбутнього учителя стають суб'єктність, проблемність, діалогічність, прийнятність навчального матеріалу з погляду вікових, когнітивних і комунікативних особливостей студентів [4, с. 97].

Компетентнісний підхід до змісту освіти націлений на розвиток професійної компетентності, яка охоплює мовознавчу, психолого-педагогічну, соціальну, методичну, комунікативну, лінгвістичну, соціокультурну, стратегічну, компенсаторну й міжкультурну.

За культурологічного підходу змістом освіти є іншомовна культура, з якою людина може ознайомитися і яку здатна засвоїти в процесі іншомовної освіти.

На основі особистісно-орієнтованого, культурологічного й діяльнісного підходів реалізується антропологічний підхід, що ґрунтується на цілісному знанні про людину, а зміст професійної підготовки студентів має вигляд системи модулів (соціогуманітарного, культурологічного, соціально-психологічного), що відображають «взаємозв'язок становлення фахівця з природою, суспільством, культурою» [7, с. 53].

З огляду на викладений вище матеріал, можна дійти висновку, що прихильники акмеологічного, синергетичного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів акцентують увагу на когнітивних аспектах навчання, тоді як представники компетентнісного, культурологічного й антропологічного підходів більше зважають на професійні навички й уміння вчителя.

На нашу думку, для методики викладання іноземних мов як навчальної дисципліни доцільним буде комбінований, еkleктичний (у найкращому розумінні) підходи. Виходячи з таксономії педагогічних цілей, запропонованої Б. Блумом і доповненої Л. Андерсоном, поняття «зміст навчання» може охоплювати практичний, когнітивний і афективний компоненти, які в сукупності й будуть відображати комунікативно-когнітивний підхід до процесу навчання (див. табл. 1).

Компоненти змісту навчання курсу «Навчання майбутніх учителів конструктивного розв'язання конфліктів у системі освіти»

Практичний	Когнітивний	Афективний
Містить базові професійні концепти.	Забезпечує зміщення акценту з передачі готових знань на здобування їх у процесі активної навчально-пізнавальної діяльності.	Відображає мотиваційно-ціннісні характеристики, які пов'язані з людськими відносинами, емоціями, почуттями.

Ураховуючи той факт, що в процесі навчання беруть участь як студент, так і викладач, практичний аспект змісту навчання можна презентувати у вигляді трьох підсистем: об'єкт навчання, об'єкт засвоєння й результат навчання. Об'єктом навчання (teaching) курсу «Навчання майбутніх учителів конструктивного розв'язання конфліктів у системі освіти» є соціальний конфлікт на різних рівнях системи освіти (дошкільної, шкільної, вищої та післядипломної), об'єктом засвоєння (learning) – знання, навички й уміння конструктивного розв'язання конфліктів, а результатом навчання (competence) – професійна компетенція. Розглянемо кожний з компонентів.

Проблемі конфлікту в освітньому середовищі приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Було доведено, що професійна педагогічна діяльність є одним з найбільш напружених видів соціальної діяльності, що містить найбільшу кількість стрес-факторів. Тривалий час багато науковців розглядали конфлікт як деструктивне явище, що деформує психіку його учасників і освітянський процес загалом. Але в процесі нашого дослідження нами були виявлені роботи, автори яких твердять, що конфлікт є невіддільною частиною нашого життя, що він, як такий, може розглядатися як конструктивне явище, що допомагає змінити ситуацію на краще [2]. Остання концепція й лягла в основу змісту навчання нашого курсу. Ураховуючи дефіцит часу, який відводиться на курс з методики викладання іноземних мов, ми презентували цей розділ у вигляді чотирьох блоків, кожен з яких розроблений за єдиною схемою:

- формулювання мети блоку
- виклад теоретичного матеріалу
- комунікативні вправи на закріплення теоретичного матеріалу й формування практичних навичок. Вправи були розроблені з урахуванням когнітивно-афективних особливостей навчання.

Перший блок розробленого курсу присвячено природі конфлікту. Під час відбору матеріалу ми керувалися такими основними принципами. По-перше, конфлікт як такий не є позитивним чи негативним, він – невіддільна частина освітянського простору. У китайській мові

ієрогліф «конфлікт» створений поєднанням двох ієрогліфів: один з них означає «ризик», «небезпека», а другий – «сприятлива можливість». По-друге, знання про те, як слід сприймати будь-яку конфліктну ситуацію, правильно її аналізувати й прогнозувати наслідки, може сприяти зниженню напруження й продуктивному виходу з конфлікту. До змістовної частини блоку увійшли такі розділи:

1. Поняття конфлікту.
2. Види конфліктів у системі освіти.
3. Типологія конфліктних ситуацій.

У другому модулі були розглянуті основні поняття, які характеризують конфліктну ситуацію й допомагають сформулювати особисте ставлення до неї: доцільність (values); переконання (beliefs); позиції (attitudes); упередження (prejudice); стереотипи. Мета блоку полягала в тому, щоб навчити студентів об'єктивно оцінювати ситуацію, виходячи з об'єктивно-суб'єктивної природи конфліктів. Було показано, що для вибору відповідної стратегії конфліктної взаємодії доцільно не тільки враховувати наявність об'єктивних умов виникнення конфлікту, а й надавати суб'єктивну оцінку ситуації. Таким чином, другий блок був презентований такими розділами:

1. Роль переконання, позиції й упередження в розв'язанні конфлікту.
2. Корені стереотипів і формування стереотипів у повсякденному житті.
3. Шляхи боротьби із забобонами.

У третьому блоці були розкриті принципові можливості реагування людини на конфліктну ситуацію й основні форми такого реагування. Метою блоку було не тільки проаналізувати традиційні способи реагування, а й донести до студентів, що стратегії відрізняються між собою тим, що деякі з них орієнтовані на досягнення лише власних цілей, а інші враховують цілі партнера. Були розглянуті такі стратегії: домінування (competition); відхід (avoidance); пристосування (accommodation); співробітництво (compromise, cooperation). Акцент був зроблений на тому, що правила конфлікту відображають уяву його учасників про «правильну логіку» розвитку конфлікту, причому правила варіюють, залежно

від особливостей конфліктної ситуації (наприклад, для ситуацій з директором, колегою, учнем, батьками можуть бути різні правила). До блоку увійшли такі розділи:

1. Стратегії реагування на конфліктну ситуацію.
2. Моделі розвитку конфлікту.
3. Регулятори конфліктної взаємодії.

Четвертий блок містив матеріали, які були націлені на формування навичок ефективної поведінки в умовах конфлікту й на вміння конструктивного розв'язання конфліктної ситуації. Особлива увага була приділена технології «АСВ of Conflict Resolution» (активне слухання, Я-повідомлення; зосередження на проблемі й перефразування; мозковий штурм), а також вправам, спрямованим на подолання агресивного ставлення до учасників конфлікту й розвитку навичок толерантного ставлення до опонента. Були також надані зразки рольових ігор і правила їх проведення, а також запропоновані завдання комунікативно-рольового змісту для обговорення в аудиторії (конфліктні ситуації типу «учитель – учень», «учень – учень», «учитель – директор», «учитель – учитель», «учитель – батьки» тощо). До блоку увійшли такі розділи:

1. «Словник» конфлікту.
2. «АСВ of Conflict Resolution» (активне слухання, Я-повідомлення; зосередження на проблемі й перефразування; мозковий штурм).
3. Діагностика індивідуальної ефективності навчання.

Отже, ми розглянули перший компонент змісту курсу «Навчання майбутніх учителів конструктивного розв'язання конфліктів у системі освіти», який містить базові професійні концепти.

Перейдемо до другого й третього компонентів. Як було показано в нашій роботі [8], когнітивний компонент пов'язаний з розумовою діяльністю людини, у процесі якої здійснюється інтеріоризація знання, усвідомлюються процеси, які супроводжують обробку інформації, а також визначається роль пам'яті, уваги, мислення тощо в ході навчання. Ми вважаємо, що методичний потенціал когнітивного й афективного

компонентів можна розглянути з урахуванням уже розроблених технологій. Це означає, що слідом за Ж. Піаже ми виділяємо три фази заняття/лекції: актуалізація, побудова знань і консолідація (АПК) [5, с. 11–13].

Фаза актуалізації має на меті: актуалізувати («оживити») в пам'яті студентів уже наявні знання; неформальним шляхом оцінити те, що вони вже знають (зокрема й їхні помилкові уявлення чи ідеї); встановити мету навчання; зосередити увагу на темі; надати контекст для того, щоб студенти зрозуміли нові ідеї.

Фаза побудови (конструювання) знання припадає на основну частину заняття й має на меті: порівняти очікування студентів з тим, що вивчається; переглянути очікування й дійти висновків і узагальнити матеріал; поєднати зміст заняття з особистим досвідом, поставити запитання до вивченого матеріалу.

Фаза консолідації передбачає узагальнення студентами основних ідей; інтерпретування, обмін думками; виявлення особистого ставлення; апробування ідеї; оцінювання того, як відбувається процес навчання.

Для більшої наочності розглянемо шляхи роботи над темою «АСВ of Conflict Resolution» (частина А: активне слухання) у рамках запропонованої системи.

Хід заняття. Мета: Визначити роль активного слухання в процесі розв'язання конфлікту; навчитися прийомів активного слухання.

Фаза актуалізації починається зі структурованого огляду, тобто з короткого повідомлення викладача, яке «готує підвалини» для заняття, збуджує цікавість і презентує ключові поняття теми. Теорія навчання твердить, що людина вчиться, поєднуючи нову інформацію з тим, що вона вже знає. Однак якщо знання з теми є неповними або сумбурними, то стислий огляд фонових знань допомагає підготуватися до сприйняття нової інформації. Отже, на початку заняття викладач акцентує увагу на тому, що активне слухання дає змогу отримати якомога більше інформації, яка може сприяти розв'язанню конфлікту, а іноді навіть запобігти йому. Далі студентам пропонується заповнити перші дві колонки таблиці 2.

Таблиця 2

Активне слухання – це...

Що знаю?	Про що хочу дізнатися?	Про що дізнався?

Протягом наступних 5 хвилин студенти в парах обговорюють записи й самостійно окреслюють коло питань, пов'язаних з темою заняття.

Фаза побудови знань. На цьому етапі студенти під керівництвом викладача проводять

«дослідження» й отримують нову інформацію з теми. Таким чином, далі викладач веде мову про те, що активне слухання потрібне для того, щоб продемонструвати увагу до співрозмовника, показати, що ви чуєте його, розумієте, готові до неупередженої оцінки. Але водночас

спілкування – це дорога з двостороннім рухом. Активне слухання передбачає реакцію на слова співрозмовника, тобто короткі доречні зауваження, репліки, адекватну мову тіла – кивок, нахил уперед, відкриті жести руками. Усе

це свідчить про сформованість комунікативних якостей людини. Студентам пропонується обговорити з партнером запитання з таблиці 3 й дійти висновку про те, що таке ефективна комунікація.

Таблиця 3

Чи вмієте ви активно слухати?

	Так	Ні	Іноді
1. Чи дивитесь ви в очі співрозмовника?			
2. Чи звертаєте ви увагу на вираз обличчя співрозмовника?			
3. Чи намагаєтеся ви зрозуміти почуття, думки, дії співрозмовника?			
4. Чи ставите ви запитання або уточнюєте проблему?			
5. Чи посміхаєтеся ви або киваєте головою?			
6. Чи слухаєте ви людину навіть тоді, коли вона вам не подобається або ви не розділяєте її погляди?			
7. Чи звертаєте ви увагу на оточуючі перешкоди (шум, музику, тощо)?			
8. Чи перебиваєте ви співрозмовника, якщо вже зрозуміли його проблему?			
9. Чи запам'ятовуєте ви найважливіші моменти розмови?			
10. Ви надаєте оцінку почуттю?			

Викладач звертає увагу студентів на те, що їх висловлювання мають бути аргументованими й далі переходить до демонстрації прийомів аналізу аргументів і конструювання контраргументів. Студенти отримують текст, у якому автор у жартівливій формі зображує шкільне життя й наводить приклади діалогів

між учителем і учнями. Студентам пропонується ознайомитися з технологією «М-схема термінів» (124), яка є графічним організатором для прояснення різноманітних позицій автора й механізмом висвітлення конотаційних значень ключових слів і термінів (див. табл. 4).

Таблиця 4

М-схема

Позитивні	Нейтральні	Негативні

Студенти в парах, а потім у групі обговорюють такі питання:

1. Яку позицію займає автор щодо «активного слухання» вчителя/учня?
2. Які слова/ терміни свідчать про те, що автор поділяє позицію вчителя/учня?
3. Які слова/ терміни свідчать про те, що автор не згоден з позицією вчителя/учня?
4. Які слова/ терміни свідчать про те, що автор нейтрально ставиться до позиції вчителя/учня?

Далі викладач інструктує студентів щодо елементів аргументації, пропонуючи відповіді на такі запитання:

1. Яке запитання поставлено?
2. Яка відповідь пропонується?

3. Які *твердження* запропоновано на підтримку цієї відповіді?

4. Які *докази* наведено на підтримку кожного твердження?
5. Яким *фактам* ми маємо просто повірити?
6. Які *слова* використовуються і які з них несуть ціннісне навантаження?

Після обговорення студенти формулюють власні висновки, що ж таке активне слухання і заповнюють третю колонку таблиці 2.

Наступна проблема, яка обговорюється на фазі побудови знань – це прийоми активного слухання. Студенти крок за кроком опрацьовують таблицю 5 і виконують інтерактивні вправи.

Таблиця 5

Прийоми активного слухання

Приєм	Мета	Що робити?	Приклад
1. Заохочення	Активізувати співрозмовника	<ul style="list-style-type: none"> • Не висловлюйте свою думку; • Вживайте нейтральні слова; • Кивайте головою; • Встановіть контакт очей 	Ага, так, це цікаво, зрозуміло

Приєм	Мета	Що робити?	Приклад
2. Уточнення	Отримати додаткові, більш точні роз'яснення	Ставте питання	Чи не могли б Ви повторити... Ви хотіли сказати, що.. Будьте ласкаві, роз'ясніть мені..... Що у Вашому розумінні...
3. Повтор	Перевірити, чи правильно ви зрозуміли проблему	Дослівно повторюйте слова співрозмовника	Ви сказали, що...
4. Переказ	Продемонструвати, що ви зрозуміли, про що йде мова	Перефразуйте думку своїми словами	Як я Вас зрозумів... Ви вважаєте, що... Виправте мене, якщо я помиляюся... Іншими словами... Чи правильно я Вас зрозумів – Ви сказали що... Ви вважаєте, що.. Тобто...
5. Віддзеркалення почуттів співрозмовника	Продемонструвати, що ви розумієте почуття іншого	Скажіть, що ви розумієте почуття співрозмовника	Мені здається, Ви почуваетесь... Ви, мабуть, переживаєте... Зовні здається, що ви дуже... У мене склалося враження, що... Схоже, це дуже Вас схвилювало!
6. Співпереживання	Продемонструвати, що Ви поділяєте почуття іншого	Скажіть, що у вас виникли б такі самі почуття, якби ви опинилися в схожій ситуації	На Вашому місці я б теж себе так почував. Розумію Ваші емоції. Я також відчуваю впевненість.
7. Узагальнення	Підготувати підґрунтя для подальшого спілкування	Повторіть основні ідеї, урахувуючи почуття	Отже, ви сказали... Під час нашої бесіди ми дійшли того, що... Якщо узагальнити сказане, ви нервуете тому, що... З усього почутого виходить, що...

Оскільки активне слухання пов'язано з емоційним станом людини, то особлива увага на занятті приділяється роботі зі «словником почуттів». Наприклад, в одній із вправ студентам пропонується висловити свої почуття іншими словами (виразами):

1. Ти ніколи не звертаєш увагу на мої зауваження! _____.
2. Ти мені набрид! _____.
3. Я захворіла від твоїх вчинків! _____.

Відпрацюванню прийомів активного слухання й наведенню аргументації допомагають вправи (рольові ігри), приклади яких наведено нижче.

Приклад вправи 1. Тип конфлікту: учитель – учитель.

«Я тільки-но почула вашу розмову з учнями. Чому Ви дозволяєте собі звисока говорити про інших учителів при учнях?»

Які почуття висловлені? _____

Які факти згадані? _____

Сформулюйте відповідь (див. табл. 5) _____

Запропонуйте аргументоване звинувачення/ відповідь _____

Приклад вправи 2. Тип конфлікту: учитель – учень – батьки.

«Ви почали помічати, що ваша дитина приносить у щоденнику погані оцінки, хоча, на вашу думку, добре готується до уроків. Син/дочка каже, що вчитель висуває до нього/неї завищені вимоги й замість того, щоб пояснити незрозумілі моменти, він ставить незадовільні оцінки. Поспілкуйтеся з учителем.

Під час фази консолідації студентам роздаються два блоки запитань. Перший блок – для слухача, другий – для того, хто говорить. Ураховуючи той факт, що студенти обмінювалися ролями, вони мають відповіді на всі запитання, наводячи аргументи. Приклади запитань подано нижче.

Запитання для того, хто говорить:

1. Що робив ваш співрозмовник, аби вам було зручно розповісти йому про вашу проблему?
2. Щоб ви хотіли змінити в його поведінці?
3. Чи легко вам було спілкуватися?
4. Щоб ви зробили для того, аби процес спілкування з вами став більш комфортним?

Запитання до слухача:

1. Чи легко вам було сприймати інформацію?
2. Що було найважчим у процесі активного слухання?
3. Що потрібно зробити, щоб удосконалити процес активного слухання?

Список використаних джерел

1. Беленкова Ю. С. Синергетический подход к системе обучения иностранным языкам / Ю. С. Беленкова // Вестник Самарского государственного технического университета. Серия: Психолого-педагогические науки. – 2007. – № 1. – С. 35–38.
2. Деркач А. Акмеология: учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.
3. Карташова В. Н. Методологические подходы к профессиональной подготовке будущего учителя иностранного языка для младших школьников / В. Н. Карташов // Психология образования в поликультурном пространстве. – 2008. – Т. 20. – № 3-4. – С. 94–99.
4. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. – К.: Плеяди, 2006. – 217 с.
5. Кузнецов Ю. Ф. Деятельностный подход к учению и основные категории педагогики / Ю. Ф. Кузнецов // Специальное образование. – 2006. – № 6. – С. 29–38.
6. Ломакина И. С. Антропологический подход и профессиональная подготовка студентов / И. С. Ломакина, М. Е. Дуранов // Вестник Южно-Уральского государственного университета. – Серия: Образование, здравоохранение, физическая культура. – 2005. – Т. 2. – № 4. – С. 52–55.
7. Свердлова І. О. Дидактичні основи управління когнітивними навичками учнів / І. О. Свердлова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. – Серія: Педагогіка. – 2015. – Вип. 2. – С. 77–82.
8. Bloom Benjamin Samuel. Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals / Benjamin Samuel Bloom, David R. Krathwohl, Bertram V. Masia. – Longman, 1984. – 207 p.

Рецензент: Аносов І.П. – д.пед.н., професор

Відомості про авторів:

Свердлова Ірина Олександрівна

sverd-irina@rambler.ru

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, м. Харків, 61077, Україна;

Рубцова Марина Анатоліївна

sonozka@gmail.com

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, м. Харків, 61077, Україна
doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i16.1390>

Матеріал надійшов до редакції 05.04.2016 р.

Прийнято до друку 11.05.2016 р.

Доцільними на цьому етапі можуть бути такі технології, як «ажурна пилка», «павутинка дискусій», «сократівське опитування», «твір-п'ятихвилинка» тощо.

Висновки. Отже, у цій статті ми обґрунтували необхідність уведення курсу «Навчання майбутніх учителів конструктивного розв'язання конфліктів у системі освіти»; виклали зміст навчання; окреслили теми, у рамках яких доцільно формувати професійні якості майбутнього вчителя; навели приклади організації заняття з урахуванням когнітивно-афективних аспектів навчання.

Перспективним, на нашу думку, може бути подальше дослідження проблеми, розробка навчальних матеріалів для занять, спрямованих на формування навичок конструктивного розв'язання конфліктів у системі освіти, а також проведення експериментального дослідження щодо якості розроблених матеріалів.

References

1. Belenkova, J.S. (2003). Synergetic approach to teaching foreign languages. *Vestnik Samarskogo Gosudarstvennogo Tekhnicheskogo Universiteta*. Series: Psychological and Pedagogical Sciences. Issue 1, p.p. 35-38. [in Russian]
2. Derkach, A., Zazikin, V. (2003). *Acmeology*. SPb: Piter. [in Russian]
3. Kartashova, V.N. (2008). Methodological approaches to the professional training of a foreign language teacher for junior pupils. *Psikhologiya Obrazovaniia v Polikulturnom Prostranstve*, vol. 20, issue 3, p.p. 94-99. [in Russian]
4. Crawford A., Saul V., Matthews S., Makinster D. (2006). *Technologies for the development of students' critical thinking*. Kyiv: Pleiady. [in Ukrainian]
5. Kuznetsov, J.F. (2006). Activity approach to teaching and basic pedagogical concepts. *Spetsialnoie Obrosovaniiie*, 6, p.p. 29-38. [in Russian]
6. Lomakina, I.S., Duranov, M.E. (2005). Anthropological approach and students' professional training. *Vestnik Yuzhno-Uralskogo Gosudarstvennogo Universiteta*. Series: Education, Health Care, PE. Vol. 2, issue 4, p.p. 52-55. [in Russian]
7. Sverdlova, I. O. (2015). Didactic basics of controlling students' cognitive skills. *Naukovyi Visnyk Melitopolskoho Derzhavnoho Pedahohichnoho Universytetu*. Series: Pedagogy. Issue 2, p.p. 77-82. [in Ukrainian]
8. Bloom, Benjamin Samuel, Krathwohl, David R., Masia, Bertram B. (1984). *Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals*. Longman, p.p. 207. [in English]